

УДК 347.9

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

О. Угриновська

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: iraugruk@gmail.com*

Проаналізовано перші кроки України на шляху до впровадження електронного документообігу між судом та учасниками цивільного процесу. Досліджено нормативно-правову базу, яка регламентує вказане питання, зокрема Тимчасовий регламент обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу, затверджений наказом № 105 Державної судової адміністрації України від 07.09.2012 р. Визначено умови, за яких вказаний порядок обміну документами між судом та учасниками процесу може використовуватись у цивільному процесі України. Описано способи, за допомогою яких забезпечується належність інформування учасника цивільного процесу електронними засобами зв'язку. Сформульовано переваги електронного обміну документами між судом та учасниками цивільного процесу. Проаналізовано перші здобутки з впровадження проекту «Електронний суд» у місцевих загальних судах Дніпропетровської, Вінницької, Харківської області та міста Києва. Висловлено пропозиції щодо забезпечення ефективного впровадження нових форм і способів інформування в цивільному процесі України.

Ключові слова: документ, інформування, повідомлення, електронний суд, судова повістка.

Як науковці, сферою інтересу яких є цивільне судочинство, так і практики, є солідарними в питанні важливості повідомлення учасників цивільного процесу про час і місце розгляду їхньої справи в суді та про ухвалене судове рішення. Водночас, щоб таке інформування вважалось належним необхідно дотримуватись нормативно визначеного порядку, який становить собою низку взаємопов'язаних прав і обов'язків як працівників судової системи, так і інших громадян. Рівень нормативної деталізації порядку інформування учасників цивільного процесу, насамперед, залежить від способу інформування, який застосовують у кожному конкретному випадку. Відповідно до ст. 74 ЦПК України інформування учасників цивільного процесу про дату, час та місце розгляду цивільної справи може відбуватися різними способами, зокрема:

– вручення судової повістки, шляхом надсилання її поштою рекомендованим листом із повідомленням або через кур'єра; вручення судової повістки безпосередньо стороною чи її представником; вручення судової повістки чи повідомлення про час і місце наступного засідання під розписку безпосередньо в суді; інформування про судовий розгляд за допомогою телеграми, факсу, інших засобів зв'язку, які забезпечують фіксацію повідомлення або виклику;

– інформування про судовий розгляд, шляхом публікації у пресі.

Найцікавіші аспекти, що стосуються способів доставки судових повісток «ховаються» під формулюванням «передача інформації про час і місце судового розгляду за допомогою інших засобів зв'язку, які забезпечують фіксацію повідомлення або виклику». Як бачимо, законодавець передбачає використання інших засобів зв'язку, проте детально не регламентує та навіть не називає їх. Отже, знявши обмеження щодо використання окремих способів доставки судових повісток, норма-

творець водночас не вирішив проблему доказування самого факту інформування, іншими словами – виконання судом обов'язку по належному інформуванню.

Порівняльна характеристика чинних «процесуальних» кодексів України в аспекті нормативного регулювання використання новітніх способів доставки судових повісток свідчить аж ніяк не користь ЦПК України. Значно прогресивніше питання інформування учасників процесу закріплено у КПК України, ст. 135 якого передбачено, що особу викликають до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою. Відповідно до ст. 136 КПК України, якщо особа попередньо повідомила слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд про адресу своєї електронної пошти, надіслана на таку адресу повістка про виклик вважається отриманою у випадку підтвердження її отримання особою відповідним листом електронної пошти. Як бачимо, КПК не лише вказав на можливість виклику особи за допомогою повідомлення електронною поштою, а й зафіксував дві умови, додержання яких необхідне для належності такого виклику: 1) особа попередньо повідомила слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд про адресу своєї електронної пошти, давши цим попередню згоду на отримання інформації про перебіг процесу електронною поштою; 2) особа підтвердила факт отримання інформації, шляхом надсилання електронного листа-підтвердження.

Статтею 33 КАС України також чітко передбачена можливість надсилання тексту повістки електронною поштою. У ч. 1 ст. 38 КАС України закріплено, що суб'єктові владних повноважень текст повістки надсилають електронною поштою (факсимільним повідомленням) на адресу електронної пошти або на номер факсу (телефаксу), які містяться у Єдиній базі даних електронних адрес, номерів факсів (телефаксів) суб'єктів владних повноважень. Суб'єкт владних повноважень повинен за допомогою електронної пошти (факсу, телефону) негайно підтвердити суду про отримання тексту повістки. Текст такого підтвердження роздруковує, а телефонне підтвердження записує відповідний працівник апарату суду, і секретар судового засідання приєднує його до справи. Таке підтвердження є достатнім доказом належності повідомлення суб'єкта владних повноважень про дату, час і місце судового розгляду. Якщо протягом двох робочих днів від дня направлення тексту повістки підтвердження від суб'єкта владних повноважень не надійшло, секретар судового засідання складає про це довідку, що приєднується до справи і є достатнім доказом належності повідомлення суб'єкта владних повноважень про дату, час і місце судового розгляду.

Одночасно з надсиланням тексту повістки суд, у разі, якщо справа розглядається за місцезнаходженням суб'єкта владних повноважень, повідомляє суб'єкта владних повноважень про наявні у нього матеріали, які підлягають врученню йому як стороні, та про можливість їх отримання лише безпосередньо у суді.

Порядок частини першої ст. 38 КАС України може бути застосовано також щодо особи, яка бере участь у справі, незалежно від того, чи є вона суб'єктом владних повноважень, у разі, якщо вона вказала адресу своєї електронної пошти (номер факсу, телефаксу) і не висловила заперечень проти її використання для одержання текстів судових рішень та інших документів.

Не деталізовано порядок інформування учасників процесу про дату, час і місце судового розгляду за допомогою електронної пошти лише у ЦПК України та ГПК України.

Як свідчать результати опитування, проведеного на сайті <http://pravda.if.ua>, суспільство вже готове до впровадження нових способів доставки судових повісток. Найбільша частина респондентів (42) погодилися би на альтернативне поштовим

повідомленнями, інформуваннями SMS-повідомленнями, 38 опитуваних хотіли б отримувати інформацію, шляхом повідомлення її під час дзвінка на мобільний телефон, 34 респонденти віддають перевагу повідомленням електронною поштою, лише 5 опитуваних вважають оптимальним способом повідомлення про дату і час слухання справи під час дзвінка на стаціонарний телефон [7]. Навіть результати цього невеличкого опитування свідчать про те, що суспільство вже готове до впровадження нових, альтернативних поштовому способів доставки судових повісток.

У вказаній роботі зосередимо увагу лише на одному новітньому способі доставки судових повісток, який необхідно детально нормативно врегулювати та активно впроваджувати у судову практику, а саме: інформування про дату час і місце судового розгляду шляхом надсилання повідомлень електронною поштою.

Питання доставки судових повісток та й загалом інформування учасників цивільного процесу в Україні за допомогою електронної пошти в останні роки набуло небувалої популярності, що пов'язано з упровадженням пілотного проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу, запровадженого наказом № 105 ДСА України від 07.09.2012 р., який ще називають проект «Електронний суд» [3]. Вказаний проект успішно стартував у Апеляційному суді Дніпропетровської області, Господарському суді Вінницької області, Севастопольському апеляційному господарському суді, Харківському окружному адміністративному суді, Харківському апеляційному адміністративному суді, Голосіївському районному суді міста Києва, Дарницькому районному суді міста Києва, Деснянському районному суді міста Києва, Дніпровському районному суді міста Києва, Оболонському районному суді міста Києва, Подільському районному суді міста Києва, Печерському районному суді міста Києва, Солом'янському районному суді міста Києва, Святошинському районному суді міста Києва, Шевченківському районному суді міста Києва [1].

З 17 червня 2013 року, згідно з наказом № 72 Державної судової адміністрації від 31.05.2013 р., у всіх місцевих та апеляційних судах загальної юрисдикції запроваджено порядок щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу (кримінального провадження) із застосуванням автоматизованої системи документообігу суду відповідно до Тимчасового регламенту обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу, затвердженого наказом Державної судової адміністрації України від 07 вересня 2012 року № 105 [4].

Вартим аналізу видається Тимчасовий регламент обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу, затверджений наказом № 105 ДСА України від 07.09.2012 р., який визначає порядок подання учасниками судового процесу до суду документів в електронному вигляді, а також надсилання таким учасникам процесуальних документів в електронному вигляді, паралельно з документами у паперовому вигляді відповідно до процесуального законодавства [4].

Вказаний порядок обміну документами між судом та учасниками процесу може використовуватися за таких умов:

1. *Учасник цивільного процесу зареєструвався в системі обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу* (програмний комплекс, що є складовою веб-порталу судової влади, який забезпечує подання до суду документів в електронному вигляді та надсилання документів в електронному вигляді судом учасникам процесу) на офіційному сайті судової влади України. У результаті такої реєстрації для учасника цивільного процесу генерується адреса електронної пошти, яка складається з ідентифікатора, яким для юридичних осіб є

ідентифікаційний код юридичної особи, а для фізичних осіб та фізичних осіб-підприємців – ідентифікаційний номер платника податків – фізичної особи (у разі відсутності ідентифікаційного номера – серія та номер паспорта громадянина) та доменного імені, яким є ім'я у домені «mail.gov.ua».

2. *Учасник цивільного процесу подав до суду заявку про отримання процесуальних документів в електронному вигляді по конкретній справі*, яку роздрукував на офіційному веб-порталі судової влади України. Процесуальні документи в електронному вигляді щодо відповідної справи будуть надходити на зареєстровану електронну адресу учасника судового процесу в домені mail.gov.ua, зазначену в Заявці.

Для повноцінного користування системою обміну документами між судом та учасниками цивільного процесу користувач (учасник цивільного процесу) повинен *володіти електронним цифровим підписом*, який відповідає вимогам Закону України «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.2003 р. [2].

Обмін електронними документами може відбуватися у двох режимах роботи «Відправка документів» та «Ознайомлення з документами», детальний порядок функціонування яких прописаний у Тимчасовому регламенті обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу, затвердженому наказом № 105 ДСА України від 07.09.2012 р. [6].

В аспекті цього дослідження вартим уваги видається дослідження питання підтвердження факту належності інформування учасника цивільного процесу за допомогою електронного повідомлення. Належність інформування учасника цивільного процесу вказаним способом забезпечується завдяки:

– *особистій згоді учасника цивільного процесу на електронне інформування*, що підтверджена його заявою, яку додають до матеріалів справи;

– *підтвердження одержання судової повістки процесуального документа*, яке відбувається в автоматичному режимі без залучення сторонніх осіб (для прикладу, у разі надсилання судової повістки поштою, її одержання адресатом на пряму залежить від професійності та добросовісності виконання своїх обов'язків працівниками поштового зв'язку). Суд після виготовлення та підписання процесуального документа паралельно із порядком, визначеним процесуальним законодавством, надсилає електронні копії процесуального документа, скріплені електронним цифровим підписом судді (судді-доповідача, головуючого судді), електронною поштою на поштову скриньку учасника судового процесу, якщо такий учасник зареєстрований у Системі як Користувач. Облік електронних відправок ведуть у відповідних реєстрах електронної відправки. Після отримання електронного підтвердження доставки електронного листа в поштову скриньку Користувача відповідальний працівник суду роздруковує таке повідомлення та долучає його до матеріалів справи. Отримання електронного підтвердження доставки електронного листа в поштову скриньку Користувача є тестовим підтвердженням факту належного повідомлення Користувача судом.

Перевагами електронного обміну документами між судом та учасниками процесу можна назвати такі:

– Економія коштів. Електронний обмін документами дасть можливість тільки в господарських судах заощаджувати близько 27 млн грн щорічно [6].

– Економія часу. Окрім, суттєвого у кілька разів зменшення часу, який потрібен на доставку судової повістки, запровадження електронного документо-обігу допоможе економити час, який витрачають працівники апарату суду на заповнення повісток, конвертування листів, роздрук і відправлення процесуальних документів.

– Належне підтвердження факту отримання судової повістки чи процесуального документа учасником процесу. Як відомо, однією з найбільших проблем, що стосується інформування учасників цивільного процесу є підтвердження факту одержання судової повістки чи іншого документа учасником процесу. Використання електронного документообігу допоможе її вирішити, оскільки факт одержання повідомлення фіксується автоматично системою документообігу суду. При цьому будь-який сторонній вплив на систему чи інші суб'єктивні чинники, які перешкоджатимуть доставці повідомлення адресатові, фактично неможливі.

Водночас не можна оминати й проблем, які ймовірно викличе запровадження нової системи інформування. Зокрема, В. О. Смірнова, М. М. Пархоменко прогнозують виникнення таких проблем:

1) автоматизована система документообігу в апеляційних адміністративних судах періодично дає збої, що призводить до понад півмільйона незареєстрованих справ та їх нерівномірного розподілу;

2) відсутність у деяких судів електронного цифрового підпису, через що вони не можуть направляти рішення до реєстру;

3) неможливість списати непридатну техніку, яка давно вийшла з ладу, з чого випливає неможливість її оновити;

4) недостатнє розуміння користувачами системи електронного документообігу в органах державної влади, основних завдань, які повинен вирішувати електронний документообіг, та психологічна неготовність працівників до використання нових інформаційних технологій;

5) низький рівень комп'ютерної грамотності суспільства, що ускладнює перехід на електронний документообіг у взаємодії між державними установами і громадянами [5].

Складно не погодитися з названими авторами, адже будь-яке, навіть найпрогресивніше нововведення, на практиці стикатиметься з труднощами його впровадження. Для налагодження ефективної системи документообігу необхідні три компоненти: час, аналітика і праця. Очевидно, що позитивні результати від запровадженної системи ми зможемо побачити лише з часом, коли завершиться процес її впровадження та освоєння як працівниками апарату суду, так і учасниками цивільного процесу. Аби надати запровадженним змінам правильний «вектор» розвитку, необхідно сфокусувати увагу наукової спільноти та практиків, які зможуть дати критичну оцінку законодавчим новелам, на новому способі інформування учасників цивільного процесу. Наостанок, ефективній роботі електронного документообігу передуватиме тривала праця над удосконаленням автоматизованої системи документообігу, оновленням матеріально-технічної бази судів, підвищенням обізнаності щодо функціонування запровадженної системи працівників апарату суду, правопросвітницька робота з населенням.

З метою ефективного впровадження новітніх форм способів інформування про дату, час і місце судового засідання, видається необхідним внести зміни в ЦПК України, а саме доповнити його ст. 76-1 «Порядок повідомлення осіб з використанням інших способів зв'язку» такого змісту: *«Порядок повідомлення осіб, які беруть участь у справі, а також свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів з використанням інших засобів зв'язку, встановлюється Кабінетом Міністрів України».*

На підставі наведеного можна дійти висновку, що в Україні зараз триває процес реформування порядку інформування учасників цивільного процесу, для якого характерним є поступове зменшення питомої ваги судових повісток, що

надсилаються засобами поштового зв'язку, та впровадження новітніх форм інформування, шляхом надсилання SMS-повідомлень і повідомлень в електронній формі. Від результатів реалізації пілотних проектів, які зараз тривають в Україні, залежить «завтрішне обличчя» судового інформування в нашій державі.

Список використаних джерел

1. Надсилання процесуальних документів електронною поштою учасникам судового процесу / Судова влада України. URL: <http://court.gov.ua/ecourt>
2. Про електронний цифровий підпис: ракон України від 22.05.2003 р. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/852-15>
3. Про реалізацію пілотного проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу: наказ ДСА України від 07.09.2012 р. № 105 / Судова влада України. URL: <http://rd.zt.court.gov.ua/sud0620/elektronsud/pilotnyproekt/>
4. Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу : наказ ДСА України від 31.05.2013 р. № 72 / Судова влада України. URL: <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/>
5. Смірнова В. О., Пархоменко М. М. Проблеми впровадження «електронного суду» в Україні URL: <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/6124/1/%D0%A1%D0%BC%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0,%20%D0%9F%D0%B0%D1%80%D1%85%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf>
6. Тимчасовий регламент обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу: наказ ДСА України від 07.09.2012 р. № 105 / Судова влада України. URL: <http://court.gov.ua/ecourt>
7. Чи погодились би Ви на альтернативні шляхи сповіщення? // Правда. Івано-Франківськ. URL: <http://pravda.if.ua>.

References

1. *Sending of procedural documents by e-mail to participants of the trial.* Judiciary of Ukraine. Retrieved from <http://court.gov.ua/ecourt>
2. *On electronic digital signature: Law of Ukraine (22.05.2003).* Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/852-15>
3. *On the implementation of the pilot project for the exchange of electronic documents between the court and the parties to the trial: Order of SJA of Ukraine (07.09.2012), 105.* Judiciary of Ukraine. Retrieved from <http://rd.zt.court.gov.ua/sud0620/elektronsud/pilotnyproekt/>
4. *On the project for the exchange of electronic documents between the court and the parties to the trial: Order of SJA of Ukraine (05.31.2013), 72.* Judiciary of Ukraine. Retrieved from <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/>
5. Smirnova V. O., Parkhomenko M. M. *Implementation problems of «Electronic court» in Ukraine.* Retrieved from <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/6124/1/%D0%A1%D0%BC%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0,%20%D0%9F%D0%B0%D1%80%D1%85%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf>
6. *Temporary Regulation on exchange of electronic documents between the court and the parties of the trial: Order of SJA of Ukraine (07.09.2012), 105.* Judiciary Ukraine. Retrieved from <http://court.gov.ua/ecourt>
7. Do you agree with alternative ways of notification? *Pravda, Ivano-Frankivsk.* Retrieved from <http://pravda.if.ua>

Стаття: надійшла до редакції 01.03.2017
прийнята до друку 22.03.2017

ELECTRONIC DOCUMENTS MANAGEMENT IN THE CIVIL PROCESS OF UKRAINE

O. Uhrynovska

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: iraugruk@gmail.com*

According to the Provisional Regulations for Electronic Document Exchange between the Court and the Parties to the Trial No. 105 approved by the SJA of Ukraine on 07.09.2012, the procedure for the documents' exchange between the court and parties to the trial can be used under the following conditions: 1. *A participant of civil proceedings signed up for document electronic exchange between the court and the parties to the trial* (the software package being a part of the judiciary web portal, providing for filing electronic documents to the court and sending electronic documents by the court to the parties to the trial) on the official website of the judiciary of Ukraine. 2. *A participant of civil proceedings filed an application on obtaining judicial documents in electronic form in the particular case to the court*, which was printed from the official web portal of the judiciary of Ukraine. To fully use the system of documents exchange between the court and the parties to civil proceedings a user (a participant of the civil proceedings) should *have a digital signature*, which meets the requirements of the Law of Ukraine «On Electronic Digital Signature» dated 22.05.2003.

The advantages of the document electronic exchange between the court and parties to the trial include the following:

– Saving money. Thus, document electronic exchange will allow saving about UAH 27 mln. annually if to consider only commercial courts.

– Saving time. In addition to significant reduction (by several times) of the time spent for summons' delivery, the introduction of document electronic exchange will save time spent by court staff for filling the summons in, enveloping the letters, printing and sending the procedural documents.

– Proper acknowledgment of receipt of the summons or procedural document by a party to the trial. Confirming the receipt of summons or other document by the party to the trial is known to be one of the largest problems in informing the participants of the civil proceedings. The use of document electronic exchange will solve it, since the notification receipt is registered automatically by the court document flow system. What is more, any outside influence on the system or other subjective factors that prevent delivery of notifications to the recipient are actually excluded.

For efficient implementation of new forms for informing on the date, time and place of the court session, it seems necessary to amend the Code of Civil Procedure of Ukraine, namely to complement it by Article 76-1 «Order of notifying persons using other means of communication» as follows: «*The procedure for notification of persons involved in the case as well as witnesses, experts, specialists, and translators using other means of communication shall be established by the Cabinet of Ministers of Ukraine*».

Keywords: documents management, information sharing, messages, e-court, writ of summons.